

Principeverzoek woningbouw locatie Dorpsstraat 55 in Bruchem

CULTUURHISTORISCHE EN STEDENBOUWKUNDIGE

WAARDESTELLING EN ADVIES

4 maart 2013

Het perceel Dorpsstraat 55 in Bruchem (kadastrale gemeente Kerkwijk, sectie S perceelsnummer 931 en 933) is gelegen op de hoek Dorpsstraat-Molenstraat en bezit hoge cultuurhistorische waarden. Het pand op het desbetreffende perceel is niet aangewezen als beschermd gemeentelijk monument of rijksmonument. De dorpskern van Bruchem heeft geen bijzondere bescherming als rijks- of gemeentelijk beschermd dorpsgezicht; wel houdt het bestemmingsplan rekening met de bijzondere cultuurhistorische kwaliteiten [?]. In het Monumenten Inventarisatie Project (MIP, d.d. 1989), een landelijk opgezet project met het doel om de bouwkunst en stedenbouw uit de periode 1850-1940 te inventariseren, is Bruchem als volgt beschreven:

Stedenbouwkundige structuur

De kernen in de gemeente Kerkwijk zijn ontstaan op de hogere gedeelten in het gebied: Gameren en Nieuwaal op de stroomrug langs de Waal en Bruchem, Kerkwijk, Delwijnen en Nederhemert op de stroomrug die dwars door de Bommelerwaard loopt. De kernen kunnen getypeerd worden als esdorpen met een ronde ofwel een gestrekte structuur. Een rond esdorp kenmerkt zich door complex gewijs akkerland met verspreide bebouwing. Een gestrekt esdorp heeft een lineaire structuur en bestaat meestal uit één weg of twee parallelle wegen die vorksgewijs op elkaar aansluiten.

Vanaf de 14 de eeuw, na de aanleg van dijken, kregen de kernen Nieuwaal, Gameren en Nederhemert tevens het karakter van een dijkdorp.

In 1861 werd de Bommelerwaard getroffen door een watersnood, waardoor ook in de kernen in de gemeente Kerkwijk veel bebouwing verloren ging: men treft in deze kernen daarom weinig bebouwing van vóór 1850 aan.

Bruchem

Omstreeks 1850 bestond Bruchem als het ware uit drie boerderijreeksen, die samen een hoefijzervorm hebben. Enkele boerderijen lagen op opgehoogde erven. De bebouwing bevond zich langs de huidige Peperstraat, Dorpsstraat en Molenstraat. Halverwege de Dorpsstraat stond de kerk. De Peperstraat – met daaraan verspreide bebouwing – zette zich voort naar de straatweg Zaltbommel – Den Bosch.

Ook in Bruchem verdween bij de watersnood van 1861 veel bebouwing, die later weer werd opgebouwd. Na de overstroming werden vluchtheuvels opgeworpen. In de periode 1850-1940 vond enige uitbreiding plaats langs de bestaande wegen, met name nabij de kerk. Het oude esdorpkarakter is in Bruchem nog goed herkenbaar in het gebied Peperstraat-Dorpsstraat. Hier treft men oude boerderijen aan, enkele op verhoogde erven, afgewisseld door weilanden en boomgaarden. Tevens bevindt zich in dit gebied de kerk en het ertegenover gelegen landgoed Groenhoven.

In de Cultuurhistorische Inventarisatie welke is opgesteld door RAAP in 2011 is Bruchem als volgt beschreven:

Bruchem

De oudste vermelding van het gestrekte esdorp Bruchem dateert uit 906. Het dorp wordt dan aangeduid als Bregghem. De latere benaming Brokhem (960) geeft aan dat het hier ging om

een 'hem' (woonplaats) in een 'brok' of 'broek' (moerassig gebied). Bruchem ontwikkelde zich in de Middeleeuwen langs de Dorpsstraat, de Peperstraat en de Molenstraat.

Op het terrein met de naam De Clingel bevinden zich resten van het voormalige kasteel van Bruchem. De kasteelheuvel is geëgaliseerd, maar was tot voor kort nog zichtbaar in het terrein in de vorm van een flauwe heuvel. Waarschijnlijk heeft hier sinds de 12 e eeuw een omgrachte hoeve gestaan van de adellijke familie De Cock van Bruchem.

Op een schilderij over de blokkade van Zaltbommel uit 1574 staat een fort bij Bruchem afgebeeld. Opvallend is de stervormige ligging van de wegen en de sloten in het dorp. Dit zijn de resten van een oude schans die rond het dorp lag. Op de kaart van de Man uit 1806 [1800] is de stervorm van de verschansing duidelijk te herkennen. De schansen waren strategisch van belang. De Bruchemse stroomgordel waarop Bruchem ligt, doorsnijdt het middelgedeelte van de Bommelerwaard. Deze stroomgordel was de enige doorgaande route door dit gebied. De overige, lager gelegen delen waren te nat en daardoor slecht begaanbaar. Door een schans bij Bruchem aan te leggen kon de doorgang geblokkeerd worden.

Stedenbouwkundig is in de opzet van de huidige bebouwing de oude schans en mogelijk overblijfsel van een bastion welke nog steeds als niet bebouwde punt aanwezig is (voorterrein van Dorpsstraat 55). Aan de westzijde van het dorp is duidelijk het patroon te herkennen van de versterkte schans die de Spanjaarden in 1574 gebouwd hebben tijdens de belegering van Zaltbommel. De Krangstraat met aan weerszijde een watergang is eveneens een overblijfsel van de schans.

In de Molenstraat ligt de oorspronkelijke bebouwing terug met ervoor boomgaarden. De boerderijen liggen voor het merendeel op de grens van het gras- en akkerland, met de voorzijde gericht naar de akkers.

De huidige bebouwing aan de Dorpsstraat 55 in Bruchem is te dateren uit het begin van de twintigste eeuw, met verbouwingen en aanbouwing tot in de jaren '60. In de bebouwing waren een smederij, rijwielherstelwerkplaats en woonhuis gehuisvest. Qua verschijningsvorm en massa sluit deze aan bij de latere bebouwing aan de Dorpsstraat.

Het naast gelegen pand aan de Molenstraat 1 is aangewezen als gemeentelijk monument en dateert omstreeks 1800. Misschien iets eerder omdat het op de kaart van De Man uit 1800 al is aangegeven. Het pand is iets schuin ten opzichte van de weg geplaatst maar haaks op het vermoedelijke bastion. In 1832 was het pand in gebruik als eethuis en eigendom van de gemeente Kerkwijk. De boerderij is niet meer als zodanig in gebruik, nu wordt er uitsluitend in gewoond.

Stedenbouwkundige mogelijkheden

Openheid hoek

Bij een nieuwe invulling van het perceel dient de cultuurhistorische context als kader. De schans, die in het verleden rond Bruchem lag, is zeer bepalend geweest voor de huidige ruimtelijke structuur van het dorp. De bastions vormden de voornaamste strategische plekken van deze schans. Tevens zijn het de plekken waar de schans het best leesbaar is in het landschap. Dit verklaart ook de duidelijk gearticuleerde vorm van de bocht van de Dorpsstraat naar de Molenstraat, de openheid op deze hoek en de watergang die het pand op Molenstraat 1 scheidt van de Molenstraat. Daarom is het ook van belang om deze openheid van het voorterrein van Dorpsstraat 55 en de aangrenzende waterloop te behouden.

Oriëntatie

De bestaande bebouwing van Dorpsstraat 55 was vermoedelijk de eerste bebouwing op deze plek. De naast en tegenoverliggende boerderijen zijn ouder. Opvallend genoeg zijn deze twee panden duidelijk georiënteerd op het vermoedelijke bastion. Dorpsstraat 55 is met de

voorzijde van het pand duidelijk georiënteerd op de Dorpsstraat. Om optimaal recht te doen aan de locatie zal nieuwe bebouwing op deze plek georiënteerd moeten zijn op zowel de Dorpsstraat als de hoek met de Molenstraat.

Positie aan Dorpsstraat

De bestaande bebouwing onderscheidt zich van de oostelijk gelegen woningen in volume en rooilijn. Het pand is wat hoger, heeft een andere nokrichting en ligt verder naar voren dan naastgelegen projectmatig gerealiseerde woningen. Dit onderscheid mag behouden blijven. Er is echter geen reden voor een verdere verbijzondering op deze plek (middels een grotere bouwhoogte of een anderszins onderscheidend volume of onderscheidende architectuur). Dat zou geen recht doen aan de kleinschalige uitstraling van de Dorpsstraat.

Tussen de locatie van het huidige pand en de oostelijk gelegen woningen bevindt zich een open ruimte. Hier is eventueel ruimte voor het realiseren van één vrijstaande woning, aansluitend op het karakter (bouwhoogte, kap, nokrichting en rooilijn) van de naastgelegen woningen. Dit kan echter alleen indien aan weerszijden open doorzichten naar het achterliggend terrein behouden blijven zodat de openheid van het lint van de Dorpsstraat intact blijft.

Positie aan Molenstraat

Aan de Molenstraat past een zo groot mogelijke afstand tot de weg. Dit aangezien behalve de hoek ook de rest van de Molenstraat gekenmerkt wordt door openheid. Het volume van het nieuwe gebouw dient aan deze zijde meer terughoudend te zijn.

Gebouw

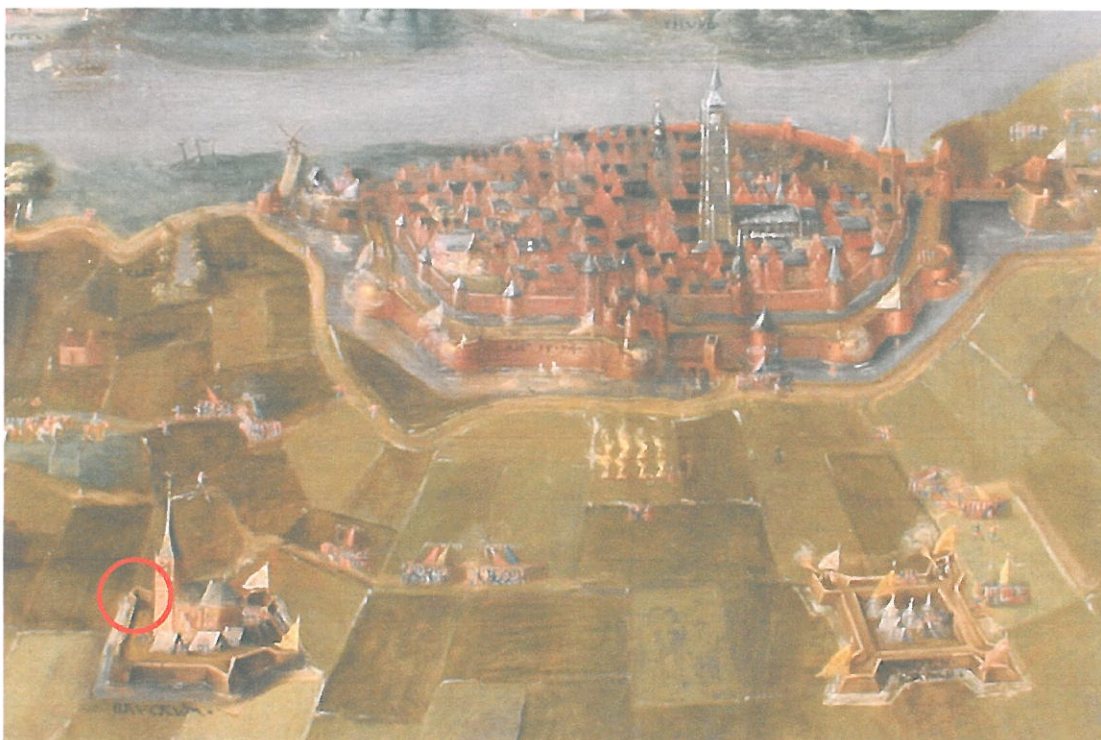
Indien een vergelijkbaar volume als het huidige pand wordt teruggebouwd is het denkbaar dat er zich twee tot maximaal drie kleine wooneenheden in dit gebouw bevinden. Deze eenheden dienen zich echter als één geheel te manifesteren met tevens een gezamenlijke terreininrichting.

Boomgaarden

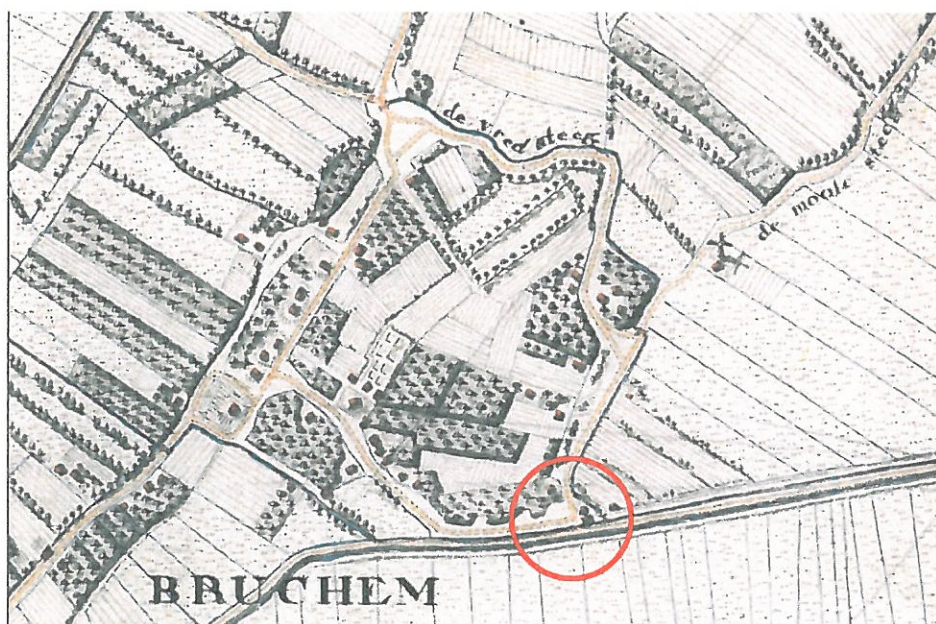
Kenmerkend aan Bruchem is de afwisseling van weilanden en boomgaarden. Dit is nog heel goed zichtbaar in de Kerkstraat, Peperstraat, Dorpsstraat en Molenstraat. Direct om de hoek bij het perceel Dorpsstraat 55 ligt ook nog een oude boomgaard aan de straatzijde en is de bebouwing meer achter op het perceel gesitueerd.

Motte-terrein

Het terrein gelegen achter de Dorpsstraat in Bruchem is een motte-terrein. Een motte is een versterking van hout of steen op een heuvel, omringd door een gracht. Deze motte is te dateren uit de Volle Middeleeuwen (ca. 1000-1200 na Chr.). De heuvel is inmiddels verdwenen. De voet van de nederzetting, de nederzittingsresten en de gracht zijn mogelijk nog aanwezig. Hoever deze motte zich naar het perceel Dorpsstraat 55 uitstrekt is op dit moment niet te zeggen omdat er geen archeologisch onderzoek is uitgevoerd.

Op het schilderij 'De Blokkade van Zaltbommel' is de fortificatie van Bruchem afgebeeld. Binnen de vesting bevinden zich tenten en soldaten die vlaggen op de wal hebben gezet. Op de hoeken van de omwalling zijn de bastions zichtbaar (het schilderij bevindt zich in het stadhuis van Zaltbommel).

Topografische kaart Bommelerwaard, M.J. de Man, 1800

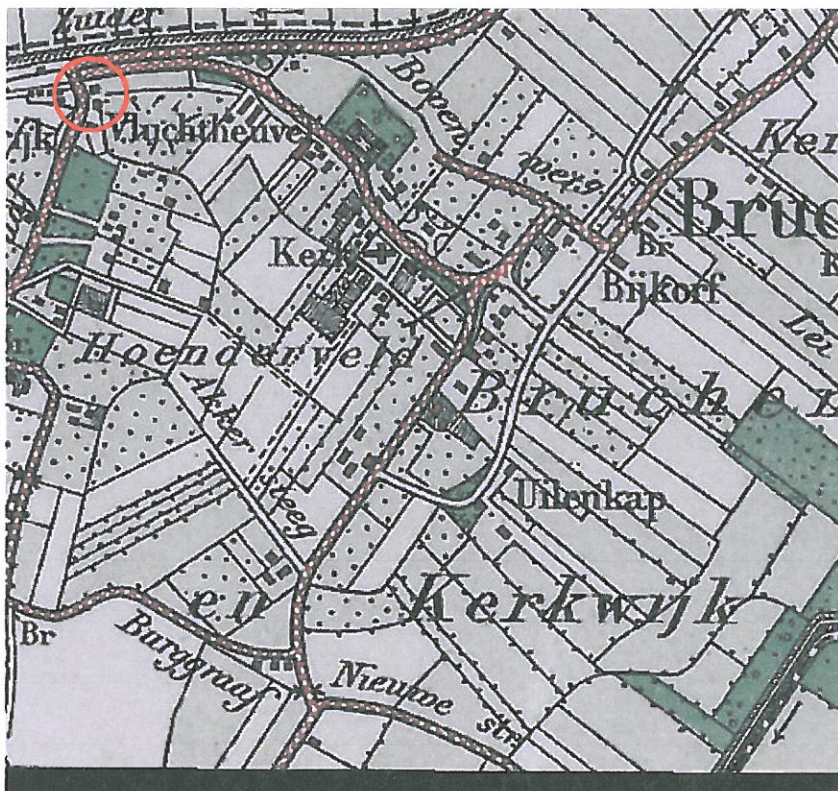
Detail topografische kaart Bommelerwaard, M.J. de Man, 1800

Kadastrale minuut 1832

Topografische Militaire Kaart, 1872

Topografische Militaire Kaart, 1923

Topografische kaart, 1956

Kadastrale gemeente Kerkwijk, sectie S, nummer 931 en 933 (niet groen gemarkeerd)

Luchtfoto 2011

Foto GlobeSpotter vanaf Molenstraat

Foto GlobeSpotter 'hoek' Molenstraat - Dorpsstraat

Foto GlobeSpotter 'hoek' Molenstraat - Dorpsstraat

Foto GlobeSpotter Dorpsstraat